

Valtioneuvoston periaatepäätös

sosiaalialan tulevaisuuden turvaamiseksi

ISSN 1236-2123

ISBN 952-00-1406-3

Taitto: AT-Julkaisutoimisto Oy

Painatus: Kirjapaino Keili Oy, Vantaa 2003

Periaatepäätöksen taustaa

Valtioneuvosto asetti lokakuussa 2002 kansallisen sosiaalialan kehittämisprojektin laatimaan kehittämisohjelman, jolla turvataan sosiaalialan hallittu ja tasapainoinen kehitys. Tavoitteena oli tehdä esitykset toimenpiteistä, joilla ratkaistaan sosiaalialan akuutit ongelmat ja uudistetaan sosiaalipalvelujärjestelmä vastaamaan tämän päivän haasteita. Projektin selvityshenkilöt antoivat loppuraporttinsa maaliskuussa 2003.

Sosiaalialan toimintaympäristö on muuttunut merkittävästi viime vuosina. Alentunut syntyvyys, väestön ikääntyminen, maan sisäinen muuttoliike, kansainvälistyminen, kunta- ja koko julkistalouden epävaakaat näkymät vaikuttavat sosiaalialan kehitykseen. Palvelujärjestelmässä on ongelmia työnjako- ja yhteistyökysymyksissä, henkilöstön ammattitaidon ylläpitämisessä ja kehittämisessä sekä palveluiden tehokkuuden ja vaikuttavuuden parantamisessa. Sosiaalipalvelujärjestelmän toimintatapojen on uudistuttava, jotta muuttuvassa tilanteessa kyetään tarjoamaan riittävät sosiaalipalvelut väestölle.

Hallitusohjelman ja selvityshenkilöiden ehdotusten pohjalta valtioneuvosto teki 2.10.2003 periaatepäätöksen sosiaalialan tulevaisuuden turvaamiseksi. Periaatepäätös vahvistaa ne lähtökohdat ja toimenpiteet, joista sosiaalialaa lähivuosina kehitetään. Hallitusohjelman mukaan sosiaali- ja terveyspolitiikkaa kehitetään rinnakkain ja yhdensuuntaisin tavoittein. Sosiaalialan tulevaisuuden turvaamisesta annettu periaatepäätös turvaa sosiaalialan tasapainoisen kehityksen ja tukee terveydenhuollon tulevaisuuden turvaamisesta annetun periaatepäätöksen toimeenpanoa.

Sosiaalialan kehittämishankkeen toteutus

Valtioneuvoston periaatepäätöstä pannaan toimeen sosiaalialan kehittämishankkeella. Hanketta johtaa erillinen johtoryhmä ja koordinaatiovastuu hankkeesta on sosiaali- ja terveysministeriöllä. Hanke muodostuu useista alahankkeista. Hankkeen alueellinen organisoituminen rakentuu lääninhallitusten ja sosiaalialan osaamiskeskusten yhteistyölle. Kunnilla on keskeinen merkitys hankkeen tavoitteiden toteutumisessa, sillä sosiaalipalveluiden järjestämistä vastuu on kunnilla. Hanke toimii kaikilla tasoilla yhteistyössä terveydenhuollon tulevaisuuden turvaamishankkeen kanssa. Hankkeen toteuttaminen käynnistyy syksyllä 2003.

Valtioneuvoston periaatepäätös

sosiaalialan tulevaisuuden turvaamiseksi

Perustuslain mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvet ja edistettävä väestön terveyttä. Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Kunnilla on ensisijainen vastuu sosiaalipalvelujen ja toimeentulotuen järjestämisestä asukkailleen. Valtiolle kuuluu vastuu sosiaalialan ohjauksesta ja yleisistä toimintaedellytyksistä sekä eräistä sosiaalihuollon toimeentuloturvaetuuksista.

Sosiaalialan toimintaympäristö on muuttunut merkittävästi viime vuosina. Sosiaalialan kehitykseen keskeisesti vaikuttavia toimintaympäristön muutoksia ovat alentunut syntyvyys, väestön ikääntyminen sekä maan sisäisen muuttoliikkeen vaikutukset, kansainvälistyminen, kuntatalouden ja myös koko julkisen talouden epävakaa näkymät. Koko 1990-luvun jatkuneen voimakkaan muuttoliikkeen seurauksena alueelliset osaamis- ja hyvinvointierot ovat kasvaneet. Väestörakenteen muuttuminen ja näköpiirissä oleva kuntien ikärakenteen eriytyminen pakottavat etsimään uusia palveluratkaisuja. Ihmisten sosiaalisesta ja taloudellisesta turvallisuudesta huolehtiminen, yhdenvertaisuuden turvaaminen ja yhtäläisten mahdollisuuksien takaaminen kaikille, sosiaalisen kiinteyden ja yhteenkuuluvuuden ylläpitäminen sekä ihmisten osallistumisen, tietojen ja kykyjen vahvistaminen muuttuneessa toimintaympäristössä asettavat uusia haasteita hyvinvointiyhteiskunnan koko palvelujärjestelmälle.

Laajan julkisen hyvinvointivelvoitteen ylläpito edellyttää sekä priorisointia että kansalaisten oman vastuun korostamista. Suomen jäsenyys EU:ssa vaatii sopeutumista yhteisiin suuntaviivoihin myös monissa sosiaalipoliittisissa kysymyksissä. Työ- ja toimintakyvyn ylläpidon ja kehittämisen sekä oman vastuun ja aktiivisuuden kehittämisen tärkeänä edellytyksenä on se, että yhteiskunnalliset palvelujärjestelmät toimivat tehokkaasti ja tukevat ihmisten omatoimista suoriutumista. Palveluiden kehittämisessä tulee painottaa nykyistä enemmän koko sosiaalialan palvelujärjestelmän modernisointia. Ongelmia on työnjako- ja yhteis-

työkysymyksissä, henkilöstön ammattitaidon ylläpitämisessä ja kehittämässä sekä palveluiden tehokkuuden ja vaikuttavuuden parantamisessa. Yhä enemmän korostuvat yksilöllisten tarpeiden huomioon ottaminen, aktiivisuus ja kyky tukea ihmisiä toimintakyvyn säilyttämisessä. Tämä edellyttää palvelujärjestelmältä joustoa, innovatiivisuutta ja verkostomaista työskentelyotetta. Tästä yhtenä esimerkkinä ovat hallituksen työllisyysohjelmassa olevat palvelukeskukset.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 3.10.2002 kansallisen sosiaalialan kehittämisprojektin selvittämään, miten ennaltaehkäisevää toimintaa ja sosiaalipalveluja tulee uudistaa ja parantaa niin, että ne tukevat ihmisten hyvinvoinnin kehittymistä ja vähentävät syrjäytymistä ja sosiaalisten ongelmien syntymistä ja kasaantumista.

Hallitusohjelman mukaan sosiaali- ja terveystaloutta on kehitettävä rinnakkain ja yhdensuuntaisin tavoittein. Valtioneuvosto on tehnyt 11.4.2002 periaatepäätöksen terveydenhuollon tulevaisuuden turvaamiseksi. Sosiaalialan tulevaisuutta turvaava periaatepäätös vahvistaa ne lähtökohdat ja toimenpiteet, joilla sosiaalialaa tulevina vuosina kehitetään. Varmistaessaan sosiaalialan tasapainoisen kehittämisen periaatepäätös tukee myös terveydenhuollon periaatepäätöksen toimeenpanoa. Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyön parantaminen ja työnjaon tarkoituksenmukainen kehittäminen edistävät palvelunkäyttäjien tarpeita vastaavien palveluketjujen ja kokonaisuuksien muodostamista sekä valtion, kuntien ja palvelujen käyttäjien taloudellisten voimavarojen tehokasta käyttöä.

Kansallisen sosiaalialan kehittämisprojektin 25.3.2003 julkistettujen esitysten pohjalta ja hallitusohjelmaan nojautuen valtioneuvosto on päättänyt seuraavista toimista sosiaalialan kehityksen turvaamiseksi:

1. Palvelujen saamisen ja laadun turvaaminen

Kansalaisten kannalta sosiaalipalveluiden keskeisin kehittämisen kohde on palvelujen saamisen turvaaminen. Lisäksi lähivuosien tavoitteiksi asetetaan palvelujen asiakaslähtöisyyden parantaminen ja laadun kehittäminen. Palveluja annettaessa otetaan huomioon asiakkaan toivomukset ja yksilölliset tarpeet sekä parannetaan asiakkaan mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Osana toiminnan kehittämistä parannetaan ruotsin- ja saamenkielisten sosiaalipalvelujen saatavuutta. Sosiaalipalveluiden saatavuutta parannetaan säätämällä perusteet, jotka selkeyttävät sitä, minkä ajan kuluessa asiakkaan palvelutarve arvioidaan. Ensiksi valmistellaan vanhusten palveluja ja kunnallista sosiaalityötä koskevat säädösmuutokset ja toimenpiteet, jotka on tarkoitus saattaa voimaan ja toteuttaa asteittain vuodesta 2005 alkaen. Vastaavien perusteiden ulottaminen muihin palveluihin selvitetään vanhuspalveluista ja sosiaalityöstä saatujen kokemusten pohjalta.

Hallitus seuraa sosiaalipalveluiden laadun varmistamiseksi vuosina 2001–2003 laadittujen laatusuosituksen vaikutuksia ja ryhtyy tarvittaessa lainsäädännöllisiin ja muihin toimiin sosiaalipalveluiden vähimmäistason turvaamiseksi.

2. Palvelurakenteen ja toimintojen kehittäminen

Työ- ja toimintakyvyn ylläpito ja kehittäminen, sosiaalisen turvallisuuden edistäminen sekä itsenäisen selviytymisen tukeminen edellyttävät palvelujen oikea-aikaisuutta, aktiivista palveluperiaatetta tukevia joustavia rakenteita sekä palvelujärjestelmän kykyä reagoida myös äkillisiin kriisitilanteisiin.

Palvelujen varmistaminen yhteistyössä

Palvelurakenteen tulee perustua alueellisesti joustaviin ratkaisuihin. Sosiaalipalveluiden järjestäminen alueellisesti, seudullisesti ja paikallisesti toimivana kokonaisuutena edellyttää sosiaali- ja terveydenhuollon tiivistä yhteistyötä sekä lisäksi yhteistyötä opetus-, asunto-, työ- ja liikenneviranomaisten kanssa. Palvelujen monipuolinen järjestäminen edellyttää kuntien sekä yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyön kehittämistä.

Sosiaalialan osaamiskeskukset neuvottelevat alueen kuntien kanssa palvelurakenteen ja toimintojen kehittämisestä sekä laativat vuosittain seuraavalle vuodelle kattavan toimintaohjelman tarvittavista hankkeista ja rahoituksesta kansallisen sosiaalialan kehittämishankkeen aikana.

Sosiaalihuollon erityispalveluja koskevat seudulliset suunnitelmat valmistuvat vuoden 2003 loppuun mennessä. Suunnitelmat ovat pohjana erityispalveluja kehitettäessä ja edellä mainittua toimintasuunnitelmaa laadittaessa.

Työtapojen uudistaminen

Työtapoja, toimintarakenteita ja johtamiskäytäntöjä uudistetaan niin, että ihmisten yksilöllisten tarpeiden huomioon ottaminen, toimintakyvyn ylläpitäminen ja edistäminen sekä omatoimisen suoriutumisen tukeminen toteutuu joustavasti yhteistyöllä. Uudet käyttöön otettavat työmenetelmät perustuvat tutkittuun ja arvioituun tietoon. Sosiaalipalvelujen modernisoimiseksi, asiakkaiden saamien palvelujen laadun parantamiseksi sekä ammatillisen osaamisen kehittämiseksi ja alan kehittämistoiminnan parantamiseksi toteutetaan Hyvät käytännöt -ohjelma. Sosiaalialalla otetaan käyttöön joustavasti tietoteknologian tarjoamia mahdollisuuksia.

Perheiden tuen ja palvelujen vahvistaminen

Varhaiskasvatuspalveluiden monipuolisuutta lisätään niin, että perheet voivat valita tarpeisiinsa parhaiten sopivan palvelun. Lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen sekä vanhemmuuden ja perheiden kasvatustyön tukeminen sekä varhainen puuttuminen otetaan päivähoidon painopistealueeksi. Kehittämistyö toteutetaan varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista annetun valtioneuvoston periaatepäätöksen (28.2.2002) pohjalta. Lapsiperheiden taloudellista asemaa parannetaan hallitusohjelmassa sovitulla tavalla. Perheiden välistä vertaistukea vahvistetaan ja kehitetään perheiden tarpeista lähtevää perhekeskustoimintaa.

Lastensuojelun kehittäminen alueellisena yhteistyönä

Erityisen hoivan ja tuen turvaamiseksi sen tarpeessa oleville lapsille, nuorille ja heidän perheilleen luodaan lasten psykososiaalisia palveluja ja lastensuojelua koskeva alueellisesti koordinoitu palvelukokonaisuus vahvistamalla seudullista ja maakunnallista yhteistyötä. Tavoitteena on varmistaa asiantunteva apu välittömästi myös kriisitilanteissa ja toteuttaa tarpeelliset lainsäädäntöuudistukset ja muut toimenpiteet lastensuojelun kehittämiseksi laadittavan ohjelman mukaisesti.

Vanhusten palvelujen kitkattomuuden varmistaminen

Vanhusten riittävien palvelujen saatavuus ja tarpeellisen huolenpidon jatkuvuus varmistetaan muodostamalla seudullisesti toimivia palvelu-

ketjuja. Ensisijainen tavoite vanhustenhuollossa on ikääntyvien ihmisten toimintakyvyn ylläpitäminen ja kotona asumisen tukeminen. Kehitetään ja otetaan käyttöön uusia ikääntyvien ihmisten toimintakykyä ja omatoimisuutta edistäviä työmenetelmiä ja toimintatapoja.

Vammaispalvelujen kehittäminen

Vammaispalveluja kehitetään turvaamalla vammaisten ihmisten tasa-arvoinen kohtelu ja itsenäisen elämän mahdollisuus sekä parantamalla heidän yhteiskunnallista osallisuuttaan. Vammaispalveluiden ajanmukaistamiseksi kehitysvammalaki ja vammaispalvelulaki sovitetaan yhteen. Vammaispalvelut tuotetaan riittävän suurella väestöpohjalla ja turvataan toimivat seudulliset yhteistyö- ja työnjakomallit.

Päihdepalvelut

Päihdehuollon palvelujärjestelmän kehittämistä ohjaavat päihdepalveluiden laatusuositukset. Palvelujärjestelmän kehittämisen lähtökohtana painotetaan kuntien ja järjestöjen arviointia paikallisten ja seudullisten palvelujen riittävydestä ja toimivuudesta. Valtioneuvoston erityiset linjaukset hallituskaudelle alkoholin aiheuttamien haittojen ehkäisemisestä sekä toimenpiteistä huumehaittojen vähentämiseksi sisältyvät vuonna 2003 valmistuviin alkoholiohjelmiaan ja huumausainepoliittiseen toimenpideohjelmaan.

3. Henkilöstön saanti, osaaminen ja työolojen kehittäminen

Sosiaalialan henkilöstöltä vaadittava riittävä koulutuksen taso ja ammatillinen osaaminen turvataan uudistamalla säännökset sosiaalihuollon henkilöstön kelpoisuuksista. Sosiaalityöntekijöiltä edellytettävän koulutus- ja osaamistason varmistamiseksi ryhdytään tarvittaviin lainsäädäntötoimiin.

Sosiaalialan henkilöstön täydennyskoulutus lakisäateistetään ja toteutetaan asteittain siten, että henkilöstöllä on tehtävien luonteesta ja laadusta riippuen oikeus noin 3–10 päivää kestäväan vuotuisen täydennyskoulutukseen. Alan johdon koulutus suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä terveysalan johdon koulutuksen kanssa. Täydennyskoulutuksen kustannusvastuu on työnantajalla.

Tavoitteena on turvata sosiaalialan henkilöstön riittävä määrä ja laatu sosiaali- ja terveydenhuollon työvoimatarpeen ennakointitoimikunnan esitysten pohjalta. Lisäksi varmistetaan, että kunnalla on käytettävissä riittävä sosiaalialan asiantuntemus palvelujärjestelmän suunnittelua, päätöksenteon valmistelua ja päätöksentekoa sekä palvelujen arviointia varten.

Sosiaalialan eri henkilöstöryhmien työnjakoa täsmennetään antamalla suositukset kunnan sosiaalihuollon tehtävärakenteen muuttamiseksi asiakkaiden tarpeita ja henkilöstön osaamista vastaavaksi.

4. Hyvinvointi 2015 -ohjelma

Sosiaalialan kehittämishankkeen tarkoituksena on ratkaista lähiajan kii-reellisimmät kehittämistarpeet, jotka on esitetty edellä kohdissa 1–3, ja varmistaa sosiaalialan pitkän aikavälin kehittäminen. Tavoitteena on ennakoida muuttuvan toimintaympäristön asettamia lisääntyviä vaatimuksia sekä sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi että niiden ratkaisemiseksi. Tätä varten käynnistetään Hyvinvointi 2015 -ohjelman valmistelu.

Ohjelman laajapohjaisessa valmistelussa etsitään erityisesti keinoja, joilla tehostetaan varhaista puuttumista ja ennaltaehkäisyä sekä parannetaan ihmisten hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta ja toimeentuloa. Lisäksi haetaan malleja, joiden avulla yhdyskuntarakentaminen, asuntopolitiikka sekä työelämän vaatimukset saadaan paremmin tukemaan ongelmia ehkäisevää ja sosiaalista vastuuta edistävää politiikkaa. Ohjelmassa esitetään ratkaisuja yksilöllisen selviytymisen ja yhteisöllisen tuen tasapainottamiseksi sekä tarkastellaan sosiaalialan eri toimijoiden asemaa ja roolia sosiaalipalveluiden järjestämisessä. Ohjelman valmistelussa hyödynnetään jo olemassa olevaa hyvinvointiin liittyvää kotimaista ja kansainvälistä tutkimustietoa sekä eri tutkimuslaitosten tekemiä selvityksiä.

5. Rahoituksen ja voimavarojen turvaaminen

Kansallisen sosiaalialan kehittämishankkeen toimenpiteitä toteutetaan valtiontalouden kehysten ja talousarvion puitteissa. Kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuuksia lisätään vuosina 2004–2007 hallituk-

sen kehyspäättöksen mukaisesti asteittain siten, että vuonna 2007 lisäys on 398,5 miljoonaa euroa vuoteen 2003 verrattuna. Kansallisen sosiaalialan kehittämishankkeen tavoitteiden toteuttamista varten lisäksi varataan 100,5 miljoonaa euroa ja lasten kotihoidon tuen tason nostamiseen 10 miljoonaa euroa vuonna 2005. Lisäyksestä 288,0 miljoonaa euroa varataan kansallisen terveydenhuollon hankkeen tavoitteiden toteuttamiseen, jolloin kuluvan vuoden talousarvioon sisältyvä lisäys huomion ottaen hankkeelle varatut lisävoimavarat ovat yhteensä 345 miljoonaa euroa.

Kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon hankkeisiin varataan valtionavustusta hallituksen kehyspäättöksen mukaisesti 50 330 000 euroa vuonna 2004, 54 430 000 euroa vuonna 2005 ja 55 230 000 euroa vuosina 2006 ja 2007. Määrärahasta 30 000 000 euroa käytetään vuosittain terveydenhuollon kehittämishankkeisiin terveydenhuollon tulevaisuuden turvaamisesta annetun valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti. Lisäksi käytettävissä olevasta määrärahasta myönnetään valtionavustusta sellaisiin hankkeisiin, jotka tukevat sosiaalialan kehittämishankkeen tavoitteiden toteuttamista ja joiden painoalueet määritellään vuosittain talousarvioesityksen antamisen yhteydessä annettavassa valtioneuvoston asetuksessa sosiaali- ja terveydenhuollon voimavaroista.

Kansallisen sosiaalialan kehittämishankkeen toimeenpanoa varten varataan 1,5 miljoonan euron vuotuinen määräraha vuosille 2004–2007.

6. Hankkeen ehdotusten toteutus

Kansallisen sosiaalialan kehittämishankkeen toimeenpanoa varten muodostetaan johtoryhmä, jonka asettaa sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriö koordinoi kehittämishankkeen toteuttamista.

Lisätietoja

osoitteessa www.stm.fi/hankkeet katso sosiaalialan kehittämishanke

Sosiaali- ja terveysministeriö

PL 33, 00023 VALTIONEUVOSTO

vaihde (09) 16001

sähköposti: etunimi.sukunimi@stm.vn.fi

Esitteen tilaukset

puh. (09) 160 73856 tai kirjasto.stm@stm.vn.fi

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN ESITTEITÄ
ISSN 1236-2123

- 2003: 1 Työsuojelu Suomessa. Uud. p.
ISBN 952-00-1253-2 (fin)
ISBN 952-00-1291-5 (swe)
- 2 Käytä isyysvapaasi!
ISBN 952-00-1326-1 (fin)
ISBN 952-00-1328-8 (swe)
- 3 Sosiaali- ja terveydenhuollon varautuminen
erityistilanteisiin.
ISBN 952-00-1343-1 (fin)
ISBN 952-00-1344-X (swe)
ISBN 952-00-1345-8 (eng)
- 4 Sosiaalialan osaamiskeskukset.
ISBN 952-00-1349-0
- 5 Valtioneuvoston periaatepäätös sosiaalialan
tulevaisuuden turvaamiseksi.
ISBN 952-00-1406-3 (fin)
ISBN 952-00-1407-1 (swe)